

cătunul *Bărboni*. Tot cătunuri sunt și *Ilioni* și *Birăoni* (pronunțat *Bd'irăuón*), întâiul în comuna Hubițeni, al doilea în comuna Petrila.

E de remarcat că funcția sufixului e încă înțeleasă. Pe când anchetam cătunul Cimpa (comuna Petrila) pentru ALR., am întrebat pe informatorul care îmi înșira numele cătunelor comunei Petrila, dacă știe de ce se numește unul dintre cătunuri *Bd'irăuón*. Acesta mi-a răspuns: Fiindcă acolo stau *Bd'irăuónii*. De fapt aproape toți locuitorii aceluși cătun au numele de familie *Birău* (*Bd'irău*).

Cu siguranță întrebuițarea sufixului *-oñu* la formarea numelor de familie e nouă. De aceea lipsește în toponimia românească mai veche. Toponimice în *-oñ* s'au putut naște numai într'o regiune colonizată relativ recent, după ce s'a încetățenit obiceiul de a forma nume de familie în *-oñu*, cum este cazul cu Valea Jiului, unde mai trăește tradiția că populația de azi a bazinului Petroșenilor a venit nu de mult din Țara Hațegului (cf. DR., VII, p. 367).

E. PETROVICI

4. O SEAMĂ DE TOPONIMICE ROMÂNEȘTI DIN REGIUNEA NIȘULUI

Contribuțiile de mai jos trebuie considerate ca o completare a listelor de nume de localități de origine românească din Peninsula Balcanică date de S. Dragomir (*Vlahii și Morlacii*, Cluj, 1924), Th. Capidan (DR., III, p. 145, nota 1) și S. Pușcariu (*Studii istro-române*, II, p. 277—297).

SÂRB. VALNIȘ < ROM. ALUNIȘ

În articolul *Toponimice slave din Valea Almăjului* (v. volumul prezent p. 175 ș. u.), am spus că forma oficială a numelor de localități e adeseori așa de stâlcită încât e aproape cu neputință de a le găsi etimologia. Așa de ex. numele oficial sârbesc *Valniș*, sat din regiunea Pirotului în imediata apropiere de vechea graniță dintre Bulgaria și Serbia, în munții numiți *Vlaška Planina*, (v. *Rečnik Mesta*, Beograd, 1925, II, p. 51), nu ne spune nimic. De îndată însă ce avem forma populară, notată fonetic (cu indicația accentului) de profesorul Belić dela Belgrad: *Valuniș* (v. A. Belić, *Dija-*

Iekti istočne i južne Srbije, Beograd, 1905, p. XLI) ne este imposibil să nu ne gândim îndată la rom. *aluniș*. Din nefericire nu avem multe forme de acestea notate fonetic, cum sunt cele comunicate de Belić.

E interesant că satul cel mai apropiat de *Valuniș* se chiamă *Leskovica*, care s'ar putea traduce românește tot cu «aluniș», deoarece este un derivat dela *léska* «alun» (cf. sârb. *léskov* «de alun», *léskovik* «tufă de alun, aluniș»).

V inițial din forma *Valuniș* este prepoziția *v* (plsl. *vŭ*) «în» care s'a sudat la nume. Același fenomen îl avem în toponimicele *Vizace* (Dalmația) < *v* + *Isaccio* și *Vis* (= insula Lissa în Adriatică) < *v* + *Issa* (v. Matteo Bartoli, *Riflessi slavi...* în *Jagic-Festschrift*, Berlin, 1908). Atât în Dalmația cât și în dialectele din jurul Nișului și Pirotului prepoziția *v* (v. sârb. *vŭ*) și îndeobște orice *vŭ*- inițial în silabă deschisă s'a vocalizat în *u* (v. Belić, *op. cit.*, p. 160). Prin urmare forma *Valuniș* (ca și *Vizace* și *Vis*) datează din timpul când prepoziția *vŭ* se pronunță încă *v*. După Belić (v. *Rocznik Slawistyczny*, III, p. 290), schimbarea lui *vŭ*- inițial în *u* s'a făcut înaintea de finea secolului al XII-lea. *Valuniș* este deci un toponimic vechiu, rămas din timpul când regiunile centrale ale Peninsulei Balcanice (aici regiunea dintre Niș și Sofia) erau locuite de o densă populație românească ¹⁾.

¹⁾ Pe harta anexată la studiul mai sus citat al lui Belić, cuprinzând regiunea orașelor Niș și Pirot, se găsesc următoarele toponimice care amintesc existența unei populații românești sau sunt de origine românească: *Vlaova* (două localități lângă Knjaževac și Prokuplje); *Vlaška Planina* (masiv muntos lângă Pirot); *Vlaško Polje* (lângă Knjaževac); *Barbarušince* (sat lângă Vranje) pare a fi derivat din porecla *Barbă-roșie* (cf. *Barbarasa* «nume de Vlah»: Pușcariu, *Studii istoromâne*, II, p. 279); *Berbatovo* (sat lângă Niș; cf. *Barbatovo* numele aceluiași sat: Pușcariu, *op. cit.*, ibid.); *Berdij* (în *Vlaška Planina*) pare a fi rom. *brăduu*; *Bučum* (între Niș și Knjaževac; cf. *Bucum*, nume de loc în regiunea Drobnjak-Herțegovina: Pușcariu, *op. cit.*, p. 280); *Korbévac* (lângă Vranje; cf. *Korbovo* sat în Serbia și *Korbulička*, la Vasojevici: Pușcariu, *op. cit.*, p. 284); *Manalje* (între Vranje și Leskovac) ar putea fi un mai vechiu **Namalje* (cf. *Manastir-Namastir*) < rom. *nămaie* = *nămal'e*, ar. *numal'e* < *animalia*; *Merdželat* (între Niș și Knjaževac, v. mai jos); *Nișor* (lângă Pirot, v. mai jos); *Súrdul* (lângă Vranje); *Surdulica* (între Vranje și Leskovac, v. Pușcariu, *op. cit.*, p. 296); *Šarbanovci* (lângă Aleksinac, cf. *Šerbanovac*: Pușcariu, *op. cit.*, p. 295); *Tumba* (lângă Vranje) ar putea fi ar. *tumbă*.

SÂRB. MERDŽELÁT < MĂRGELAT

Merdželát (v. Belić, *op. cit.*, p. XLV) este un sat în regiunea oraşului Niş. Localitatea va fi fost numită după un nume de persoană, sau mai bine zis o poreclă: *Mărgelat*. Despre *Mrgjelici* (Bosnia), zice P. Skok că erau «*ursprünglich wohl ein Personennamen*» (*Zeitschrift f. rom. Phil.*, XXXVIII, p. 548—549). După P. Skok *Mrgjelici*, *mrgjela*, *mrgjela*, etc., derivă din rom. *mărgea*. S. Puşcariu găseşte cu drept cuvânt (*Studii istroromâne*, II, p. 290), că *-rġ-* din cuvântul românesc ar fi trebuit să fie redat prin *-rž-* ca în alt toponimic din aceeaşi regiune (lângă oraşul Vranje), anume *Maržini* (Dragomir, *Vlahii şi Morlaci*, p. 102) < *margine*. Deci în cazul lui *Merdželat* avem un fonetism mai apropiat de cel al lui *Maržini* decât în *Mrgjelici*, etc. În *Merdželát* însă s'a păstrat africata *dž = ġ* care numai în puţine graiuri româneşti şi-a pierdut elementul ocluziv devenind fricativa *ž = j*.

Să mai amintim că în forma *Merdželát* (de altfel ca la *Valuniş*) s'a păstrat şi accentul românesc, adică pe silaba ultimă. Grupul de dialecte slave de Sud numit de Belić *prizrensko-timočki* (dela oraşul Prizren la râul Timoc), de care ţin şi graiurile din regiunea Nişului, a păstrat accentul vechiu, netrecându-l cu o silabă înspre începutul cuvântului cum au făcut majoritatea graiurilor serbo-croate (v. Belić, *op. cit.*, p. 274).

NIŠÓR

Nišór (v. Belić, *op. cit.*, p. XLII) e un sat lângă Bela Palanka. Terminaţia ne aminteşte toponimicele *Banišor*, *Kornišor*, *Negrišor*, *Srbšor*, *Milišor* din Bulgaria şi Jugoslavia (v. Puşcariu, *op. cit.*, p. 297). Şi accentul este pe silaba ultimă. N'ar putea să fie acest *Nišór* un diminutiv al lui *Niš*? Mai există de altfel un *Nišor* în regiunea Kosovo (v. *Rečnik Mesta*, II, p. 286).

RŪNĪOS < RÂIOS

Mali Rŭnĭos şi *Golĕmi Rŭnĭos* sunt două piscuri pe vechea graniţă dintre Bulgaria şi Serbia, în apropiere de Piroto, în masivul muntos numit Vlaška Planina (*Sbornik za narodni umotvorenija*,

nauka i knižnina, Sofia, XI, p. 260). Numele trebuie citit *Rňos*, cu *r* vocalic și *n* palatal, deoarece Bulgarii notează cu *rŭ* (*ŭ* = *jer*-ul mare) pe *r* silabic al dialectelor din Bulgaria de Vest și cu *nŭ* (*ŭ* = *jer*-ul mic), pe *n* moale.

La baza lui *Rŭňos* stă firește, rom. *răňos* (forma aromână — firește cu *a* protetic — și bănățeană, precum și forma veche dacoromână).

În toponimia balcanică se mai întâlnesc de altfel nume de locuri în care adjectivul «răios» servește de epitet, de ex. toponimicul din Balcanii centrale *Krastavo Pole*¹⁾ «Câmpul răios».

E. PETROVICI

5. CRIPTOGRAME ÎN CĂRȚI DIN ȚARA OLTULUI

Cercetând bisericile din județul Făgărașului, mi-am făcut obiceiul să cercetez și însemnările de pe cărțile bisericești vechi.

La Breaza am dat de o însemnare — scrisă pe un Antologhiu dela Râmnic, 1737 — pe care n'o puteam ceti nicidecum. Caracterele erau chirilice, dar nu puteam alege niciun cuvânt cu înțeles. Text slavonesc nu putea fi, deoarece nu puteam recunoaște nici măcar o terminațiune slavonă. Eram foarte intrigat, mai ales când cantorul bisericii, care sta lângă mine, îmi spuse că și un teolog din București a dat de această însemnare și că ar fi descifrat-o... Dacă altul a putut-o deslega, trebuia să-i dau și eu de capăt.

Am copiat textul și, acasă, mi-am dat curând seama că trebuie să fie o criptogramă. Am socotit că trebuie să aibă cuprinsul ce-l au mai toate însemnările de pe cărți: «Această carte...» Am încercat deslegarea, am găsit că eram pe calea cea bună. Am reconstruit cheia și cel dintâi gând mi-a fost să o încerc și la deslegarea criptogramei găsite la Voila de d-l Prof. N. Iorga, pe o Cazanie a lui Varlaam (*Scrisori și inscripții ardelenene*, vol. II, p. 208). Cu unele completări, cheia mi-a fost de tot ajutorul.

Am mai găsit criptograme și pe alte cărți, de multe ori în cursul unor însemnări — cum sunt cele făcute de călugărul Isaiea Eșanul dela mănăstirea Dejanului, pe Antologhiul de Râmnic, 1737, foaia 32 — în biserica din Iași; apoi criptograma popii Ion din Iași, pe Evanghelia dela București, 1682, începând dela foaia 38, carte

¹⁾ Comunicat de St. Romansky (Sofia).